

СТАНКО ДИМИЋ

Један прилог српско-украјинским везама

СЕОБА СРБА У РУСКО ЦАРСТВО ПОЛОВИНОМ 18. ВЕКА

„Сеоба Срба у Руско царство половином 18. века”, Зборник радова са међународног научног скупа у Новом Саду, 7-9. маја 2003, Српско-Украјинско Друштво, Архив Војводине, Музеј града Новог Сада, Нови Сад, 2005.)

Оно што је претходило изузетном научном подухвату пре организовања међународног научног скупа „Сеоба Срба у Руско царство половином 18. века”, а потом и објављивање зборника са радовима изнетим на скупу, јесте свакако оснивање српско-украјинског друштва у Новом Саду, сада већ давне 1994. године. Друштво је у свом оснивачком акту и програму одредило једну важну програмску јединицу, која је имала задатак да иницира и подржава проучавање историје Срба и њихових потомака у Украјини, као и чување спомена на њихово постојање, да организује предавања и научне скупове, разне видове размене мишљења и искуства на теме из прошлости и савременог живота два народа ... Друштво је протеклих једанаест година учинило много на успостављању веза између Србије и Украјине. Како се ближила и 250-годишњица од сеобе српског народа у тадашње Руско царство ак-

тивности друштва су убрзане. Основан је и Организациони одбор за обележавање 250-годишњице. Међународном научном скупу уводница је била добро осмишљена и организована научна трибина, која је одржана 21. јануара 2002. године у Огранку САНУ у Новом Саду, под насловом „Сеоба Срба у Руско царство половином 18. века”.

Недуго затим одлучено је да се одржи међународни научни скуп чији је циљ да се овај изузетни историјски догађај осветли сеобухватније и са више страна. Да подсетим, истовремено са сеобом у Русију, само у мањем обиму у односу на Србе, имали су сеобу и Бугари, Румуни, Молдавци, Македонци и др.

Тематски оквир научном скупу поставили су угледни академик Славко Гавриловић, сигурно наш најбољи и најкомпетентнији познавалац ове тематике и мр Средоје Лалић, добар познавалац овог историјског тренутка. Одзив учесника је био у складу са очекивањима организатора, пријавило се 38 учесника, који су у пријављеним радовима обрадили 41 тему. Почетком 2003. године, образован је и Организациони одбор у чији састав су ушли: академик Славко Гавриловић, др Љубивоје Церовић, др Ранко Кончар, председник одбора, др Драго Његован, секретар одбора, Стеван Рајчевић, Светко Боровчанин[†] и мр Средоје Лалић. Највећи број учесника Научног скупа дошао је из земље домаћина, затим Украјине, Румуније, Русије, Бугарске и Македоније. Скуп је одржан у Новом Саду од 7. до 9. маја 2003. године. Научни скуп је имао и своје пратеће активности као што су изложбе и стручне екскурзије. Била је ово одлична прилика да се историчари – истраживачи лично упознају, размене своја интересовања и научне резултате, да их прошире, обогате и пронађу нове теме и углове посматрања на овај историјски догађај. Важно је подсетити да је од првих српских историчара, на један студиозан начин кроз вишегодишњи научно-истраживачки рад, на ово историјско догађање нашој културној јавности скренуо пажњу Мита Костић, својом историјском студијом *Српска насеља у Русији, Нова Србија и Славеносербија*, у издању Српске краљевске академије, 1923. године. Пре Мите Костића пажњу и интересовање за ова догађања пробудио је, на иницијативу праука Симеона Пишчевића, познати руски историчар Нил Попов. Попов *Мемоаре* Симеона Пиш-

чевића објављује у издању Друштва за историју и старине Руске, далеке 1884. године. Прави замах у интересовањима за ова делавања, која уједно и популарише, даје српски романијер Милош Црњански, у свом роману *Друга књига Сеоба* (1962). Требало је ипак сачекати једну округлу и велику годишњицу као што је 250 година (1751–2001) сеоба Срба у Русију, данашњу Украјину, али и у данашњем времену наићи на расположене историчаре истраживаче код којих се нашло мотива и воље да овај значајан и помало заборављен догађај расветле што је више могуће. *Зборник* који је пред нама леп је и очигледан доказ да се у томе и успело. Интересантан је закључак академика Славка Гавриловића, да у протекла два и по века од сеобе Срба у Руско царство, никада није било организовано обележавање било које годишњице везане за овај догађај. Ипак по његовим речима, ове дане када се напуштала домовина и негде далеко тражила и стварала нова, обележавају, сећајући се што својих предака што својих оснивача, становници ових села и места у Украјини.

Приметно је да неке од очекиваних тема као што су односи и став СПЦ према сеоби, о демографским приликама у Бачкој, нису овај пут нашле своје место на овом скупу, што не значи да се неће наћи на неком следећем, можда о 260-годишњици сеобе или неким другим поводом.

Научни скуп је успео да хронолошки обухвати период од оснивања Потиске и Поморишке војне границе 1702. године, па кроз читав 18. век, пролазећи делимично и кроз 19. век, све до данас заосталих и сачуваних трагова. Овај временски оквир прати судбине учесника и њихових потомака у сеоби. Вредно је подвући испуњење једног од циљева овог скупа, а то је поменута хронолошка линија. Значајно је и то да је у овом зборнику представљена обимна научна и друга литература тј. библиографија као својеврсна грађа за будуће истраживаче, научнике и историчаре који ће се бавити овом темом.

Зборник је по свом обиму и по начину презентације текстова тј. радова учесника скупа леп пример како се овако капитални пројекти уређују и штампају у књигама. Од многобројних учесника овај пут издвојићемо неке од њих који су у својим радовима, према мом мишљењу, указали на нове моменте својим истражи-

вањима овог историјског догађаја, али и савременим историјским синтезама и темама којима су се бавили. На првом месту бих истакао одличан рад академика Славка Гавриловића *Нове војне границе у Срему, Потисју и Поморишју као примарне области миграција у 18. веку*, указао бих и на следеће ауторе: Љубомир Степанов – Стеван Бугарски *Демографска слика Поморишја после сеобе Срба у Русију*, Алексије Рачуница *Разлози сеобе Срба из Далмације у Руско царство током 18. вјека*, Душан Мартиновић *Миграције Црногораца у Русију у 18. и 19. вјеку*, Милка Здравева *Исељеници из Македоније у Руско царство половином 18. века*, Агоп Гарабедјан – Румана Комсалова *Сеоба Бугара и Срба у Русију за време Петра Великог и његових наследника*, Љубивоје Церовић *Јован Хорват – вођ прве сеобе Срба у Руско царство*, Драго Његован *Мемоари Симеона Пишчевића као извор за историју Нове Србије и Славеносрбије*, Средоје Лалић *Срби – штаб – официри и генерали у руској војсци* и Владан Гавриловић *Породица Текелија*. Предочени избор не значи да остали радови, нарочито украјинских и руских истраживача, нису од посебног значаја и интересовања, нарочито њихови извори, фактографска и архивска грађа.

На крају овог кратког прегледа зборника, упутио бих речи похвале организаторима научног скупа и издавачима ове одличне књиге – *Зборника*. Они су доказ да овакви научни догађаји остају трајно историјско и научно сведочанство будућим поколењима, али и значајни део наше културне и научне баштине.

Не дешава се у историји често да за тако кратко време несатане један народ одвојен од своје матице, како се то на жалост дешава Србима, и то не само у далекој Русији (Украјини), већ и у блиским државама, међу комшијским народима (Мађарској, Румунији, Хрватској, Албанији, Грчкој итд.). Овај скуп јесте доказана потреба да су слични скупови потребни и о другим делимично или већ бившим српским етничким просторима.